

Empathie en empathologie

Als het register van het Imaginaire

(Uit Marc Hebbrecht & Ingrid Demuyne (Red.) Empathie. Hoeksteen of struikelblok in psychoanalytische psychotherapie (Antwerpen/Apeldoorn: Garant, 2008 p 91-108)

*L'autre est un je
Mais l'Autre ne l'est pas*

Mark Kinet

1. Inleiding

Empathie en een constructief gebruik van de tegenoverdracht zijn vandaag de dag geëvolueerd tot hoofdbestanddelen van de psychoanalytische therapie (Kernberg 1993). Dit geldt *a fortiori* voor de behandeling van *aktueelpathologie* (in de moderne definitie van Verhaeghe 2002, 2007) waarbij de symptomen en fenomenen het gevolg zijn van een gebrekkig mentaliserend c.q. symboliserend vermogen. Tegelijk beleeft de *relational turn* met het intersubjectief model en de *two person psychology* (cfr Boerwinkel en Gomperts 2001) een heuse hype. Ze lijkt daarbij andere oriëntaties (drifttheorie, egopsychologie, objectrelationele theorie enzovoort) naar de achtergrond te verdringen. Nochtans is in een parafrasering van Freud elke vooruitgang slechts half zo groot als hij in het begin lijkt (Freud 1926 p 286). Het ene model hoeft daarbij ook het andere niet te vervangen. Veeleer impliceert een en ander een uitnodiging tot integratie en verruiming. De lacanianen waarschuwen bovendien voor de steeds weerkerende verdringing van '*la cause/chose freudienne*' die reeds volgens Charcot niets anders was dan het seksuele ('*cest toujours la chose génitale*', in: Gay 1989 p 93).

Nog steeds volgens Freud bestaan in elke mens verdrongen perverse elementen zoals we bij elke organische molecule koolstof, zuurstof, waterstof en stikstof zullen vinden in weliswaar wisselende verhoudingen (Freud 1912 p 511). Net zo zullen in elk concreet therapeutisch proces (al naar gelang patiënt en fase) elementen afkomstig uit de diverse psychoanalytische stromingen op inspirerende wijze aanwezig zijn. Slechts een te dogmatisch of eenzijdig vasthouden aan een welbepaald referentiekader is nadelig. Menig auteur heeft verscheidene assen binnen de psychoanalytische praktijk beschreven. Bijvoorbeeld Fred Pine (1998) onderscheidt de gerichtheid op Ik, Zelf, drift en object en Guy Rosolato (1999) heeft het over 5 types van analytische praktijkvoering (*psychanalyse technologique, logodynamique, idéaloducte, au négatif en transgressive*). Allebei wijzen ze op de risico's van een te eenzijdige, mono-axiale benadering. Meer algemeen dienen we inderdaad de analyticus te hekelen '*who disdains to adapt himself even in technique to the ideosyncrasies of the individual*' (Symington 1986 p 193). Paradoxaal komt

Literatuur

- Abram, J. (1996) *The Language of Winnicott*. London: Karnac Books.
- Andre, S. (2003) *Devenir psychanalyste... et le rester*. Paris : Que.
- Baart, A. (2001). *Een theorie van de presentie*. Utrecht : Lemma.
- Beres, D. & Arlow, J. A. (2004) Fantasme et identification dans l'empathie. *Revue Française de Psychanalyse*, 3 p 771-790.
- Bion, W.R. (1962). *Learning from experience*. London: Karnac Books, 1984.
- Bion, W.R. (1967). *Second thoughts*. London: Maresfield.
- Blatt, S.J. (2004). *Experiences of depression: theoretical, clinical and research perspectives*. Washington DC: American Psychological Association.
- Boerwinkel, A.R., Gomperts, W.J. (2001). *Alleen en met z'n tweeën. One- en two-person psychologie in de psychoanalyse*. Assen: Van Gorcum.
- Bollas, C. (1987) *The shadow of the object: psychoanalysis of the unthought known*. New York: Columbia University Press.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base. Clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.
- Bucci, W. (1997). *Psychoanalysis and cognitive science: a multiple code theory*. New York: Guilford Press.
- Declercq, F. (2000) *Het Reële bij Lacan*. Gent: Idesça.
- De Jonghe, F, Rynierse, P. en Janssen, R. (1987). Uitzicht op inzicht. Een psychoanalytisch beschreven spectrum van behandelingsmethoden. *Tijdschrift voor Psychotherapie* 13, 4 p 180-190.
- De Mijola, A. (2002) *Dictionnaire International de la Psychanalyse*. Paris : Calmann-Levy.
- De Urtubey, L. (2004) Freud et l'empathie. *Revue Française de Psychanalyse*, 3 p 863-875.
- Etchegoyen, R. H. (1999) *The fundamentals of psychoanalytic technique*. London/New York: Karnac Books, 2nd Ed.
- Evans, D. (1996) *An Introductory Dictionary of Lacanian Psychoanalysis*. London/New York: Routledge.
- Fonagy, P. , Gergely, G., Jurist, E. & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization and the development of the self*. New York: Other Press.
- Freud, S. (1905) De grap en haar relatie met het onbewuste. *Freud Werken* 3 p 340-556. Amsterdam: Boom.
- Freud, S. (1912) Inleiding en slotwoord bij de discussie over onanie. *Freud Werken* 5 p 503-515. Amsterdam: Boom.
- Freud, S. (1919) Het 'Unheimliche'. *Freud Werken* p 90-125. Amsterdam: Boom.
- Freud, S. (1923) Het Ik en het Es. *Freud Werken* p 371-427. Amsterdam: Boom.
- Freud, S. (1926) Het vraagstuk van de lekenanalyse. *Freud Werken* 9 p 272-346. Amsterdam: Boom.
- Gay, P. (1989). *Sigmund Freud. Zijn leven en werk*. Baarn: Tirion.
- Godfrind, J. (1993) *Les deux courants du transfert*. Paris: PUF.
- Greenson, R. (1960) Empathy and its vicissitudes. *International Journal of Psycho-Analysis*, 41, p 418-424.
- Greenson, R. (1967) *The technique and practice of psycho-analysis*. London: Hogart Press.
- Heimann, P. (1950) On countertransference. *International Journal Psycho-Analysis*, 31, p 81-84.
- Hinshelwood, R.D. (1991) *A Dictionary of Kleinian Thought*. London: Free Association Books.

- Hubble, M. A., Duncan, B. L. & Miller, S. D. (Eds) (1999) *The heart and soul of change : What works in therapy*. Washington DC: American Psychiatric Association.
- Joseph, B. (1985). Transference: the total situation. *International Journal of Psychoanalysis*. 66 p 447-454.
- Kernberg, O.F. (1976). *Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysis*. New York: Jason Aronson.
- Kernberg, O.F. (1993). Convergences and divergences in psychoanalytic technique. *International Journal of Psychoanalysis*. 74 p 659-673.
- Kinet, M. & Vermote, R. (Red.) *Mentalisatie*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Kinet, M. (2006) *Freud & Co in de psychiatrie. Klinisch-psychotherapeutisch perspectief*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Kinet, M. & Vanmechelen, W. (Red.) (2007) *Tussen ruis en storingen... de golflengte vinden in psychoanalytische therapie*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Kohut, H. (1959) Introspection, empathy, and psychoanalysis ; an examination of the relationship between mode of observation and theory. *Journal of the American Psychoanalytical Association*. Jul 7 (3) p 459-483.
- Kohut, H. (1984). *How does analysis cure?* Chicago: University of Chicago Press.
- Lacan, J. (1949) Le stade du miroir comme formateur de la fonction du je. In : *Ecrits*. Paris : Du Seuil p 93-100.
- Lacan, J. (1953) Fonction et champ de la parole et du langage en psychanalyse. In : *Ecrits*. Paris : Du Seuil p 237-322.
- Lacan, J. (1955). Variantes de la cure-type. In : *Ecrits*. Paris: Du Seuil p 323-362.
- Lacan, J. (1960) Remarque sur le rapport de Daniel Lagache : Psychanalyse et structure de personnalité. In : *Ecrits*. Paris : Du Seuil p 647-684.
- Lacan, J. (1973). *Le Séminaire. Livre XI. 1964. Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse*. Texte établi par J.A. Miller. Paris : Du Seuil.
- Lacan, J. (1975) Le Séminaire. Livre XX. Encore. **1972-1973**. Texte établi par J.A. Miller. Paris : Du Seuil.
- Lacan, J. (1986). *Le Séminaire. Livre VII. L'éthique de la psychanalyse. 1959-1960*. Texte établi par J.A. Miller. Paris : Du Seuil.
- Laplanche, J. & Pontalis, J.-B. (1967). *Vocabulaire de la Psychanalyse*. Paris : PUF.
- Lopez-Corvo, R. E. (2003) *The Dictionary of the work of W.R. Bion*. London/New York: Karnac.
- Main, M. & Goldwyn, S. (1995). Interview based adult attachment classification: related to infant-mother and infant-father attachment. *Developmental Psychology*, 19 p 237-239.
- Pine, F. (1998). *Diversity and direction in psychoanalytic technique*. New Haven CT : Yale University Press.
- Rogers, C. R. (1957) The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 21 p 95-103.
- Rosolato, G. (1999) *Les cinq axes de la psychanalyse*. Paris : PUF.
- Roudinesco, E. & Plon, M. (1997) *Dictionnaire de la Psychanalyse*. Paris : Fayard.
- Rycroft, C. (1968) *Dictionary of Psychoanalysis*. London : Nelson.
- Safouan, M. (2005) *Lacaniana. Les Séminaires de Jacques Lacan. 1964-1979*. Paris : Fayard.
- Sollers, P. (Préf) (2001) *Dictionnaire de la Psychanalyse*. Paris : Encyclopedia Universalis et Albin Michel (95 auteurs).
- Stern, D. N. (1985), *The interpersonal world of the infant*. Basic Books, New York.
- Stern, D.N. (1995). *The motherhood constellation*. New York: Basic Books.
- Stroeken, H. (1994) *Psychoanalytisch woordenboek*. Amsterdam/Meppel : Boom.

- Stroeken, H. (2006) Lexicon. *Freud Werken* 11 p 37-158.
- Symington, N. (1986). *The analytic experience*. London: Free Association Books.
- Thys, M. (2006) *Fascinatie. Een fenomenologisch-psychoanalytische verkenning van het onmenselijke*. Amsterdam: Boom.
- Van Haute, P. (1990). *Het imaginaire en het symbolische in het werk van Jacques Lacan*. Leuven: Peeters.
- Van Lysebeth-Ledent, M. (2004) L'empathie et ses dérives. *Revue Française de Psychanalyse*, 3 p 963-980.
- Van Strien, H. (1999) *Empathie. Een kwaliteitsaspect van de psychoanalytische praktijk?* Amsterdam: Thela Thesis.
- Verhaeghe, P. (1997) Trauma en histerie bij Freud en Lacan. *Tijdschrift voor Psychoanalyse* 3 p 86-99.
- Verhaeghe, P. (2002) *Over normaliteit en andere afwijkingen*. Leuven/Leusden: Acco.
- Verhaeghe, P. (2007) Aktueelpathologie. Hoe spreken als het luisteren niet dragend is? In: Mark Kinet en Wim Vanmechelen (Red.) *Tussen ruis en storingen... de golflengte vinden in psychoanalytische therapie*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant p 29-46.
- Vlieden, N. & Leroy, C. (Ed.) (2001). *Het Moederland? De vroegste relatie tussen moeder en kind in de psychoanalytische therapie*. Leuven: Acco.
- Vlieden, N. (2006) *Kleine baby's, prille ouders. Samen in ontwikkeling*. Leuven/Voorburg: Acco.
- Wallerstein, R. S. (Ed.) (1992). *The common ground of psychoanalysis*. Northvale/London: Jason Aronson.
- Wallerstein, R. S. (2002) The trajectory of psychoanalysis. A prognostication. *International Journal of Psychoanalysis* 83 p 1247-1267.
- Widlocher, D. (2004) Dissection de l'empathie. *Revue Française de Psychanalyse*, 3 p 981-992.
- Winnicott, D.W. (1950). Some thoughts on the meaning of the word 'democracy'. In Clare Winnicott e.a. (Ed.): *Home is where we start from*. London: Penguin, 1986.
- Winnicott, D.W. (1956). Primary maternal preoccupation. In : *Through paediatrics to psychoanalysis*. London: Karnac Books, 1992.
- Winnicott, D.W. (1960). Theory of the parent-infant relationship. In: *The maturational process and the facilitating environment*. London: Karnac Books, 1990.
- Winnicott, D. W. (1986) *Holding and interpretation. Fragment of an analysis*. London: Karnac Books, 1989.